

FLEXIBILITY OF CASE STUDIES: ADVANTAGE OR CHALLENGE FOR RESEARCHERS?

Miočić, Ivana

Source / Izvornik: **Ljetopis socijalnog rada, 2018, 25, 175 - 194**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.3935/ljsr.v25i2.209>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:795051>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

FLEKSIBILNOST STUDIJE SLUČAJA: PREDNOST ILI IZAZOV ZA ISTRAŽIVAČE?²

SAŽETAK

Studija slučaja predstavlja široko primjenjivanu istraživačku strategiju u okviru kvalitativnog metodološkog pristupa. S obzirom na dugačak vremenski period primjene ove strategije u društvenim znanostima te iscrpan broj znanstvenih radova koji se bave njezinom epistemologijom, uz studiju slučaja nerijetko se vezuju rasprave koje problematiziraju njezin status, (ne)jasnu definiciju te primjenu u kontekstu metodologije društvenih istraživanja. Cilj je ovog rada doprinijeti razumijevanju ove istraživačke strategije te ponuditi čitatelju, budućem istraživaču koji želi provesti studiju slučaja, pregled relevantnih autora te njihovog poimanja značajnih procesa koji određuju ovu strategiju, koja se od drugih strategija razlikuje ponajviše zbog svog fleksibilnog dizajna. Osim o izazovima definiranja studije slučaja, u ovom radu raspravlja se o različitim načelima odabira slučaja, metodama prikupljanja podataka o slučaju te postavljanju granica slučaja. U radu se navode i mogući načini osiguravanja valjanosti i pouzdanosti studije slučaja te savjeti za izvještavanje o provedenoj studiji. Zaključno, ističu se obilježja studije slučaja s obzirom na kriterij fleksibilnosti te se apostrofira važnost uloge istraživača koji studiju provodi.

¹ Ivana Miočić, pedagoginja, e-mail: ivana.miocic@uniri.hr

² Ovaj rad nastao je u okviru »Projekta razvoja karijera mladih istraživača – izobrazba novih doktora znanosti« koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Pregledni članak
Primljeno: prosinac, 2017.
Prihvaćeno: kolovoz, 2018.
UDK 364.044:303.022
DOI 10.3935/ljsr.v25i2.209

Ivana Miočić¹
Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Odsjek za pedagogiju
orcid.org/0000-0003-3782-3089

Ključne riječi:

studija slučaja, kvalitativna metodologija, fleksibilnost studije slučaja.

STUDIJA SLUČAJA U »METODOLOŠKOM LIMBU«

Primjena studije slučaja ima svoju dugu povijest, a prva generacija istraživanja u formi studije slučaja, kako ističe Johansson (2003.), datira s kraja 19. i početka 20. stoljeća, iz razdoblja djelovanja tzv. Čikaške sociološke škole kada su se studije slučaja provodile u okviru antropoloških istraživanja. Središnje istraživačke strategije koje su značajno utjecale na razvoj ove škole bile su upravo studije slučaja koje su opisivale svakodnevni život ljudi u lokalnim zajednicama (Halmi, 2013.). Epistemološko utemeljenje i svojevrsan uvod u metodologiju studije slučaja predstavlja rad pod naslovom »Poljski seljak u Europi i Americi«, autora Williama Thomasa i Floriana Znanieckog, u kojem se problematiziraju položaj i životni uvjeti poljskih useljenika, a za potrebe studije prikupljeno je više od osam tisuća različitih izvora podataka (Adelman, 2010.). Svaki je poseban slučaj bio proučavan kao aproksimacija ili devijacija od tipičnog, što je omogućilo detaljno upoznavanje pojedinih situacija te formiranje različitih komparativnih studija (Čaldarović, 1984.). Flyvbjerg (2006.) navodi da su pažljivo odabrani eksperimenti, slučajevi i iskustva također bili od ključne važnosti za fizičare poput Newtona, Einsteina i Bohra te da je studija slučaja zauzela središnje mjesto u djelima Darwina, Marxa i Freuda. Milas (2007.) ističe da je studija slučaja iznikla iz potrebe da se podrobno opišu zanimljivi primjeri iz prakse kliničke psihologije. Danas se studija slučaja može koristiti u prikupljanju znanstvenih podataka u različitim disciplinama, u kliničkoj psihologiji u znanstvene i terapijske svrhe te kao alat za razumijevanje pedagoških, socioloških i političkih procesa (Aaltio i Heilmann, 2010.).

Uzimajući u obzir dugačak vremenski period primjene studije slučaja u različitim znanstvenim disciplinama te promjene u poimanju metodologije znanstvenih istraživanja, ne čudi činjenica da danas postoji velik broj definicija i različitog poimanja studije slučaja. Ako se sagleda vremenski okvir unazad posljednja dva do tri desetljeća, uočava se da su brojni autori nastojali dati doprinos u teorijskom definiranju i razumijevanju studije slučaja kao specifične i složene vrste istraživanja (Fidel, 1984.; Yin, 1984., 2007.; Merriam, 1988., 2002.; Ragin i Becker 1992.; Miles i Huberman, 1994.; Stake, 1995.; Bassegy, 1999.; Johansson, 2003.; Halmi, 2005.; Flyvbjerg, 2006., 2011.; Eisenhardt i Graebner, 2007.; Creswell, 2007., 2012., Baxter i Jack, 2008.; Gibbert, Ruigrok i Wicki, 2008.; Seawright i Gerring, 2008.; Shen, 2009.; Mills, Durepos i Wiebe, 2010.; Swanborn, 2010.; Thomas, 2011.; Creswell i Poth, 2012.; Simons, 2012.; Hetherington, 2013.; Starman, 2013.; Baškarada, 2014.; Thomas i Myers, 2015.; Yazan, 2015.; Elman, Gerring i Mahoney, 2016.). Upravo zbog brojnih i različitih pokušaja definiranja studije slučaja, ovaj metodološki pristup nerijetko se opisuje u terminima kritike, stigmatizacije, paradoksa ili nesporazuma koji su produkt različitih interpretacija svrhe i primjene studije slučaja (Flyvbjerg, 2006.; Starman, 2013.; Jožanc, 2015.).

Thomas (2011.) ističe da je tzv. »metodološki limb« koji se vezuje uz studiju slučaja u društvenim znanostima prisutan unazad proteklih 40 godina te da nije produkt nedostatka rasprave o studiji slučaja, već naprotiv – produkt je velikog broja pokušaja da se odredi epistemološki status studije slučaja. S obzirom na iscrpan broj znanstvenih radova koji se bave njezinim definiranjem, ne čudi zaključak da svaki put kada neki autor nastoji razjasniti koncept studije slučaja dolazi do nesuglasja upravo zato što svaki novi pokušaj pojašnjavanja dovodi do konfuzije u definiranju i na taj se način ne doprinosi rasvjetljavanju koncepta i stvaranju konsenzusa o tome što studija slučaja zaista jest, već se kumuliraju nove definicije koje dodatno doprinose konfuziji u razumijevanju studije slučaja (Gerring, 2004., prema Starman, 2013.). U skladu s navedenim, u ovom radu nije cilj ponuditi novu definiciju studije slučaja, već objediniti, prikazati te detaljnije pojasniti specifičnosti metodologije studije slučaja kako ju vide relevantni autori koji se bave ovom strategijom. Istraživači studiju slučaja trebaju dizajnirati i provoditi s velikim oprezom kako bi nadišli tradicionalne kritike ove strategije (Yin, 2007.), stoga se u ovom radu polazi od pretpostavke da je poznavanje fleksibilnosti i složenosti studije slučaja iznimno važan preduvjet njezine uspješne provedbe, a to se posebice odnosi na istraživače koji se odlučuju za provedbu ovakve vrste istraživanja po prvi put. Cilj je ovog rada uputiti čitatelja, budućeg istraživača koji namjerava provesti studiju slučaja, na ključne pojmove i procese koji su važni za planiranje i provođenje studije slučaja.

STUDIJA SLUČAJA U KONTEKSTU KVALITATIVNOG METODOLOŠKOG PRISTUPA

Kako navodi Jožanc (2015.), istraživači studiji slučaja mogu pristupiti iz posve različitih epistemoloških pozicija – interpretativnih (idiografskih) ili pozitivističkih (nomotetskih). Ipak, ako se uzme u obzir da studija slučaja prvenstveno proizlazi iz idiografskog načela, što znači da počiva na izučavanju pojedinca i njegove jedinstvenosti, tada se ona dominantno može locirati u okvire kvalitativnog istraživačkog pristupa (Milas, 2007.). Još jedan od razloga zbog kojih se u ovom radu studiji slučaja dominantno pristupa iz kvalitativne perspektive jest taj što se u nacionalnom istraživačkom prostoru uočava porast kvalitativnih istraživanja (Ajduković, 2015.). Kvalitativni pristup proučava fenomene u njihovu prirodnom okruženju, nastojeći im dati smisao i protumačiti ih sukladno značenju koje im pridaju ljudi, a temelji se na osobnim iskustvima, životnim pričama, pojedinačnim ili skupnim intervjuima, opažanjima, analizi dokumenata i drugih izvora koji opisuju svakodnevne ili izuzetne trenutke značajne za život pojedinca (Milas, 2007.). Kvalitativna istraživanja uvijek proučavaju subjekte u svom povijesnom i socijalnom kontekstu nastojeći razumjeti

i interpretirati smisao ili značenje njihovih radnji, doživljava i svakodnevnog iskustva, što pristaje načinima istraživanja na području društvenih znanosti (Halmi, 2005.). U tom kontekstu, otvara se prostor za raspravu o specifičnostima i izazovima jasnog određenja studije slučaja i demistifikaciju njezinog statusa kao jedne od »kontroliranih« kvalitativnih strategija.

Za početak valja istaknuti neke od autora od kojih polazi većina ozbiljnijih radova koji se bave studijom slučaja u teorijskom ili empirijskom smislu. Jedan od značajnijih autora koji se bavi metodologijom studije slučaja jest Robert K. Yin koji je u razdoblju od početka 80-ih godina prošlog stoljeća objavio brojna izdanja knjiga i znanstvenih radova o studiji slučaja te se time etablirao kao jedan od relevantnih stručnjaka za metodologiju društvenih znanosti, posebice za ovu strategiju, a 2013. godine objavljeno je njegovo posljednje izdanje knjige »Case study research: Design and methods«. Yin (2007.) studiju slučaja smatra značajnom istraživačkom strategijom koja doprinosi znanju o individualnim, grupnim, organizacijskim te kompleksnim društvenim fenomenima. Značajan autor koji postavlja temelje metodologije studije slučaja jest i Robert E. Stake, koji se uz Yina smatra začetnikom druge generacije studije slučaja (Johansson, 2003.). Stake (1995.) u knjizi naslovljenoj »The art of case study research« definira studiju slučaja kao studiju koja nastoji istražiti jedinstvenost i složenost nekog slučaja te razumjeti njegovo djelovanje u određenim okolnostima. Valja istaknuti i doprinos Sharan B. Merriam koja se također smatra jednom od istaknutih autora/ica koji su značajno doprinijeli razradi metodologije studije slučaja, posebice u obrazovnim znanostima (Yazan, 2015.). Merriam (1988.) kvalitativnu studiju slučaja definira kao intenzivan, holistički opis i analizu nekog ograničenog fenomena kao što je program, institucija, osoba, proces ili neka društvena jedinica. Za istaknuti je i autora Johna W. Creswella (2007.) koji je doprinio razumijevanju kvalitativne metodologije na način da je razradio pet različitih strategija kvalitativnog pristupa istraživanjima (etnografija, utemeljena teorija, narativna analiza, fenomenologija i studija slučaja), a studiju slučaja odredio je kao vrstu istraživanja kojom se nastoji istražiti neki ograničeni sustav (slučaj) ili više njih istovremeno, služeći se detaljnim i dubinskim podacima prikupljenim iz različitih izvora (npr. opažanje, intervju, audiovizualni podaci, dokumenti, izvješća) koji opisuju predmet (slučaj) istraživanja. Nadalje, Helen Simons (2012.), autorica knjige »Evolution and concept of case study research«, studiju slučaja opisuje kao dubinsko istraživanje iz različitih perspektiva kompleksnosti i jedinstvenosti pojedinog projekta, politike, institucije, programa ili sustava u stvarnom životnom kontekstu, dok autori Thomas i Myers (2015.) koji su se studijom slučaja bavili u knjizi »The anatomy of a case study« definiraju studiju slučaja kao analizu osoba, događaja, odluka, razdoblja, politika, institucija ili drugih sustava koji se proučavaju holistički koristeći pri tom jednu ili više metoda istraživanja. U nacionalnom

istraživačkom prostoru, značajnim se smatra autor Aleksandar Halmi koji navodi da se osnovno polazište studije slučaja sastoji u sagledavanju svih važnijih aspekata nekog fenomena, pojave ili situacije, uzimajući za jedinicu poučavanja pojedinca, grupu, organizaciju, lokalnu zajednicu, cijelu kulturu ili bilo koji sustav koji se smatra zasebnom cjelinom ili entitetom (Halmi, 2005.).

Analizirajući brojna poimanja studije slučaja, može se zaključiti da su relevantni autori razmjerno suglasni u tome da studija slučaja podrazumijeva dubinski i holistički pristup istraživanju specifičnog i ograničenog društvenog fenomena (slučaja), pri čemu se koriste različite metode i izvori podataka koji će doprinijeti svestranom i temeljitom opisu i razumijevanju slučaja. Međutim, u literaturi se uočava nesuglasje među različitim autorima s obzirom na to da se studija slučaja nerijetko opisuje u terminima metodologije, metode, istraživačkog pristupa ili dizajna ili pak strategije istraživanja. S ciljem uspostavljanja terminološke dosljednosti, u ovom radu studija slučaja definira se kao istraživačka strategija (Creswell, 2007., 2012.; Yin, 2007.; Simons, 2012.) koja se koristi u okviru kvalitativne paradigme, odnosno kvalitativnog istraživačkog pristupa i u čijem se provođenju mogu primjenjivati različite metode i tehnike prikupljanja podataka. Ovdje valja napomenuti da prilikom izrade nacrtu studije slučaja, istraživači nerijetko kombiniraju korištenje kvantitativnih i kvalitativnih metoda i tehnika istraživanja kako bi iz različitih perspektiva mogli sagledati, opisati i razumjeti određeni slučaj. Međutim, odluke o odabiru istraživačkih metoda ne ovise o samoj studiji slučaja kao strategiji, već ovise o istraživaču. Drugim riječima, niti jedna posebna metoda (ili tehnika koja se koristi za prikupljanje i analizu podataka o fenomenu istraživanja) nije povezana s metodologijom studije slučaja, već se istraživač samostalno odlučuje za odabir neke metode ili više njih, pri čemu je vođen fokusom studije slučaja i temeljnog istraživačkog pitanja (Petty, Thomson i Stew, 2012.). Metodologija istraživanja može se poimati kao »leća« kroz koju istraživač sagledava slučaj, a metode istraživanja određuju se kao postupci i tehnike korištene u studiji s ciljem prikupljanja podataka (Mills, Durepos i Wiebe, 2010.).

Studija slučaja je po mnogo čemu specifična istraživačka strategija, stoga je to dodatan razlog zbog kojeg posebnu pozornost valja posvetiti obrazloženju metodoloških odluka. Studije slučaja koje su objavljene bez dovoljno detalja koji čitatelju omogućuju razumijevanje dizajna studije slučaja i bez obrazloženja ključnih metodoloških odluka, dovode u pitanje kvalitetu i kredibilitet provedene studije (Morse, 2011.; Hallberg, 2013., prema Hyett, Kenny i Dickson-Swift, 2014.). Specifičnost studije slučaja leži u tome što se može provesti u nekoliko dana, mjeseci ili tijekom nekoliko godina i može biti napisana na različite načine, pri čemu će forma i duljina studije biti uvjetovane njezinom svrhom te vremenskim okvirom u kojem je provedena (Simons, 2012.). Studija slučaja može u fokusu imati pojedinačan slučaj ili više

njih, proces ili dinamiku neke promjene te može koristiti različite metode koje će omogućiti dubinsko razumijevanje proučavanog slučaja. Prilikom provođenja studije slučaja može se dogoditi i pomak u fokusu istraživanja s obzirom na neočekivane rezultate istraživanja (Simons, 2012.). Kompleksnost odabira slučaja, duljina trajanja studije te korištenje raznolikih metoda i tehnika prikupljanja podataka samo su neki od razloga zbog kojih se studija slučaja tretira kao fleksibilna strategija čije je elemente moguće okvirno, ali ne i jednoznačno definirati.

TIPOLOGIJA STUDIJA SLUČAJA

Imajući u vidu izazove jednoznačnog definiranja studije slučaja, ne čudi činjenica da postoji vrlo širok spektar različitih tipologija studije slučaja s obzirom na njezinu svrhu, ciljeve, opsežnost i druge specifične kriterije. Pregled literature upućuje na to da brojni autori (primjerice, Merriam, 1988.; Stake, 1995.; Yin, 2007.) nerijetko na sličan način, ali uz drugačije nazivlje, opisuju vrste studije slučaja. Međutim, u tome ipak ne uspijevaju postići konsenzus. Kako bi se ilustrirala raznolikost i kompleksnost tipologije studije slučaja, mogu se sagledati različite podjele. Tako, primjerice, Stake (1995.) studije slučaja dijeli na intrinzične, instrumentalne i kolektivne, Yin (2007.) govori o eksplanatornim ili kauzalnim, deskriptivnim te eksploratornim studijama slučaja, dok ih Merriam (1988.) prema tipu dijeli na deskriptivne, interpretativne i evaluacijske, a prema disciplinarnoj orijentaciji, na etnografske, povijesne, psihološke i sociološke. S obzirom na navedeno, može se pretpostaviti da zbog terminološkog nesklada istraživači koji se odluče provesti studiju slučaja nailaze na izazove u razumijevanju svrhe ove strategije. Uzimajući u obzir da je određivanje svrhe i ciljeva istraživanja jedan od početnih koraka procesa znanstvenog istraživanja, fleksibilnost studije slučaja posebice se očituje u argumentu autorice Merriam (1988.) koja navodi da svrha ne treba nužno biti unaprijed određena, već da se može iščitati u finalnom izvješću o provedenoj studiji, dakle u zaključcima studije. Međutim, prije upuštanja u provedbu studije slučaja, kako ističe Simons (2012.), istraživač treba biti siguran u odgovoru na pitanje zašto je upravo studija slučaja najprikladniji način za istraživanje odabrane teme. Pritom svakako valja voditi računa o specifičnostima fenomena koji se istražuje i istraživačkim pitanjima s kojima se polazi u istraživanje. Na tom tragu i s ciljem što preciznijeg početnog usmjerenja i fokusiranja istraživanja, istraživači ne bi trebali umanjivati važnost odluke o tome što se provedbom studije slučaja želi postići.

Značajan doprinos logičkog i sustavnog odgovora na pitanje kakve sve vrste studije slučaja postoje i što se njima može postići, ponudio je autor Thomas (2011.) koji je apostrofirao potrebu izrade tipologije studije slučaja. Thomas (2011.) je objedinio različite vrste studije slučaja prema poimanju relevantnih autora te je ustanovio

da postoje raznoliki kriteriji za klasifikaciju studija slučaja (Eckstein, 1975.; Merriam, 1988.; Stake, 1995.; Basse, 1999.; de Vaus, 2001.; Mitchel, 2006.; Yin, 2007., prema Thomas, 2011.). Uzimajući u obzir analize prethodno navedenih autora, nastojao je razraditi tipologiju koja će sintetizirati te različite kriterije i svrstati ih u kategorije svrhe, pristupa i metoda istraživanja te operativnih procesa. Kada je riječ o vrstama studije slučaja s obzirom na njihovu svrhu, Thomas (2011.) navodi da studija slučaja može biti intrinzična, instrumentalna, evaluacijska i eksploratorna, odnosno heuristička. Intrinzične studije slučaja fokusirane su na slučajeve koje istraživač bira prema vlastitim interesima, a najčešće se koriste za istraživanje nekog partikularnog, izdvojenog slučaja (Stake, 1995.). Odabir slučaja uvjetovan je njegovom posebnosti, a ne s ciljem da se istražuje njegova tipičnost ili da se ilustrira neki fenomen. S druge strane, u instrumentalnim studijama, slučaj se tretira kao sredstvo uz pomoć kojeg se može steći uvid i proširiti razumijevanje o nekom drugom, širem problemu, situaciji ili pojavi (Stake, 1995.; Simons, 2012.). U evaluacijskim studijama slučaja cilj je opisivanje, objašnjavanje i vrednovanje nekog slučaja, odnosno fenomena (Merriam, 1988.), a često se provode u svrhu vrednovanja nekog programa, projekta ili institucije, dok se eksploratorne studije slučaja koriste kada ne postoje prethodne pretpostavke, odnosno kada je empirijski materijal potreban za osmišljavanje konceptualnog okvira istraživanja oskudan (Yin, 2007.).

Nadalje, s obzirom na pristup i metode, prema Thomasu (2011.) postoje dvije bitno različite kategorije studije slučaja – teorijske i ilustrativne, odnosno deskriptivne studije slučaja, o čemu kasnije ovisi odabir adekvatnih istraživačkih metoda. Teorijske studije slučaja mogu biti dizajnirane tako da teže traganju za novom teorijom (eng. *theory seeking*) ili testiranju postojećih teorija (eng. *theory testing*), dok ilustrativne ili kako ih Thomas (2011.) još naziva »ateorijske« studije slučaja, polaze iz teorijskog vakuuma te imaju za cilj ilustrirati i opisati slučaj.

U tipologiji studija slučaja, Thomas (2011.) nadalje u obzir uzima dva vrlo važna kriterija – brojnost slučajeva i vremenski okvir u kojem se slučaj promatra. Autor tako prepoznaje studije pojedinačnih slučajeva koje, primjerice, mogu koristiti kada istraživač ima priliku promatrati i analizirati neki fenomen koji je do tada bio nedostupan znanstvenom istraživanju (primjerice, neki ekstremni ili jedinstveni fenomen kao što je slučaj neke rijetke bolesti) ili se koriste kako bi se istražili tzv. tipični ili reprezentativni slučajevi (kao što je, primjerice, odabir nekog tipičnog urbanog susjedstva ili neke reprezentativne škole). U okviru ove kategorije, autor razlikuje retrospektivne studije slučaja koje predstavljaju najjednostavniji tip studija gdje se slučaj proučava u svom povijesnom integritetu; zatim tzv. »snapshot« studije u kojima se slučaj promatra u određenom vremenskom razdoblju (što može biti neki trenutni događaj, dan u životu osobe, mjesec, tjedan, dan, ili čak razdoblje koje je kratko kao sat) te dijakronijske studije koje promatraju promjenu slučaja

tijekom vremena i na tragu su longitudinalnih studija. U drugu kategoriju spadaju studije s više slučajeva unutar koje se, prema Thomasu (2011.), mogu razlikovati tzv. »*nested*« ili ugniježdene studije slučaja koje uspoređuju elemente »ugniježdene« unutar jednog slučaja na način da su »ugniježdene« elementi sastavni dio šire slike o slučaju koji se promatra, paralelne studije koje se događaju i proučavaju istovremeno te sekvencijalne studije u kojima se slučajevi/događaji događaju redom, uz pretpostavku da ono što se dogodilo u jednom trenutku ima utjecaj na sljedeće slučajeve/događaje.

Vrijednost ove tipologije leži u tome što istraživači koji se odluče provesti studiju slučaja, slijedeći definirane kriterije određivanja svrhe, pristupa istraživanja i operativnih procesa, mogu relativno precizno opisati vlastiti nacrt studije slučaja, a da pritom ne izostave ključne informacije potrebne za razumijevanje istraživačkog procesa.

ODABIR SLUČAJA

Značajan korak u planiranju studije slučaja jest odabir slučajeva, koji treba biti u skladu s paradigmatiskim okvirom istraživanja, odnosno s općim ciljem i svrhom istraživanja i istraživačkim pitanjima. Zbog svoje kompleksnosti, »slučaj« kao predmet studije može se definirati na različite načine, a u najširem smislu, slučaj predstavlja relativno ograničeni objekt ili proces koji može biti teorijski i/ili empirijski, a može se definirati i kao fenomen specifičan za određeni prostor i vrijeme (Johansson, 2003.). Slučaj može biti pojedinac, nekoliko pojedinaca ili cijela grupa, program, događaj, aktivnost, proces sastavljen od više etapa i sl. (Creswell, 2012.). Kao primjer Stake (1995.) navodi da slučaj, primjerice, može biti jedno dijete, jedan razred djece ili pak djetinjstvo u širem smislu. Slučaj također može biti institucija ili organizacija. Svojevrsni iskorak u poimanju »slučaja« u društvenim znanostima vidljiv je u definicijama autora Thomasa (2011.) te Thomasa i Myersa (2015.) koji slučaj definiraju u terminima »objekta« i »subjekta«. Predmet (subjekt) studije slučaja je primjer nekog fenomena koji se smješta u određeni analitički okvir (objekt) studije slučaja. Subjekt slučaja ne tretira se kao uzorak, već predstavlja zanimljiv, neuobičajen ili dosad neotkriveni fenomen koji je definiran prostornim granicama i smješten u određeni vremenski period. Objekt slučaja teže je jednoznačno identificirati, a predstavlja analitički ili teorijski kontekst kroz koji se subjekt istražuje. Thomas (2011.) objašnjava važnost definiranja subjekta i objekta slučaja na primjeru Korejskog rata. Za primjer Korejskog rata može se inicijalno zaključiti da zadovoljava uvjete jedinstvenosti, ograničenosti i složenosti koji određuju subjekt slučaj. Međutim, Thomas (2011.) smatra da se Korejski rat ne može smatrati slučajem (koji će biti u interesu stručnjaka iz društvenih znanosti) sve dok se ne smjesti u anali-

tički okvir u kojem se promatra, odnosno dok ne odgovori na pitanje »čega« je to slučaj. Primjerice, je li to slučaj neuobičajenog ili posebice izuzetnog ratovanja, je li to slučaj američkog otpora percipiranoj komunističkoj ekspanziji ili je to slučaj nečeg drugog (Thomas, 2011.). Drugim riječima, subjekt slučaja je predmet koji treba objasniti, a objekt slučaja je leća kroz koju se predmet promatra i objašnjava. Za istraživače koji provode ili tek namjeravaju provesti studiju slučaja, definiranje subjekta i objekta slučaja može biti korisno iz dva razloga. Prvo, jasan odgovor na pitanje »Slučaj 'čega' se istražuje?« doprinijet će lakšem fokusiranju istraživačkih pitanja i samom odabiru slučaja. Drugi razlog je taj što istraživači trebaju osvijestiti da odabir slučaja i njegov iscrpan opis ne mogu u potpunosti doprinijeti njegovu razumijevanju, sve dok se slučaj ne smjesti u određeni kontekst.

Iako se u radovima o studiji slučaja često raspravlja o uzorkovanju slučajeva (procesu odabira uzorka slučajeva), bitno je naglasiti da se u kvalitativnim studijama slučaj ne treba izjednačavati s uzorkom. Slučaj predstavlja fenomen koji se istražuje (Simons, 2012.), a istraživač bi trebao težiti odabiru slučajeva (sudionika istraživanja) od kojih će moći najviše naučiti o fenomenu koji istražuje (Stake, 1995.). U skladu s time, ako istraživač treba tragati za slučajevima uz pomoć kojih će moći najbolje opisati i razumjeti fenomen, tada se pretpostavlja da će slučajeve odabrati namjerno, odnosno neslučajno. Međutim, u tom procesu valja se osvrnuti na pravila i smjernice odabira slučaja koje nalaže metodologija kvalitativnog istraživanja.

Tako, primjerice, Flyvbjergova (2006.) podjela obuhvaća dvije strategije za odabir uzorka slučajeva – slučajan odabir uzorka slučaja i uzorak odabran temeljem informacija o slučaju. Slučajan odabir omogućava reprezentativnost uzorka (iz populacije ili podskupine populacije), čime se povećava mogućnost generalizacije nalaza i kao takav češće se koristi u studijama slučaja koje proizlaze iz mješovitog (kvalitativnog i kvantitativnog) nacrtu istraživanja. Kada je cilj istraživanja obuhvatiti što veću količinu informacija o pojedinom problemu ili fenomenu, tada odabir reprezentativnih i slučajno odabranih uzoraka slučajeva nije nužno najbolja strategija, budući da će primjenom ovakve strategije uzorkovanja, uzorak obuhvatiti tipične ili prosječne slučajeve (Flyvbjerg, 2006.). Stoga postoji i strategija uzorkovanja putem koje je uzorak odabran temeljem informacija o slučaju. Podrazumijeva odabir slučajeva od kojih se može izvući maksimalna korist, a odabrani su temeljem pretpostavke da su bogati informacijama koje su u fokusu istraživanja. U tom kontekstu, može se govoriti o odabiru ekstremnih ili devijantnih slučajeva (dakle, onih od kojih se mogu dobiti informacije o neuobičajenim, problematičnim ili pak posebice dobrim slučajevima); slučajevima maksimalne varijacije (obuhvaćaju više različitih slučajeva koji su različiti prema nekim unaprijed definiranim dimenzijama); kritičkim slučajevima (podrazumijevaju odabir slučajeva za koje vrijedi pravilo da »ako se tamo događa, onda se može dogoditi bilo gdje« ili »ako se tamo ne događa,

neće se dogoditi nigdje³) te paradigmatiskim slučajevima (slučajevi koje istraživač odabire intuitivno, a koji se prema nekim karakteristikama posebno ističu, a mogu se iskoristiti da bi se konstruirao neki idealan primjer ili prototip slučaja) (Flyvbjerg, 2006.). Na sličnom tragu je i Pattonova (1990.) podjela tehnika neslučajnog odabira slučajeva koja obuhvaća ekstremne ili devijantne slučajeve; intenzivne slučajeve; heterogene slučajeve po principu maksimalne varijacije; homogene slučajeve; tipične slučajeve; kritičke slučajeve; uzorak stratificiranih slučajeva; kriterijske slučajeve; teorijske slučajeve i sl.

Strategija odabira slučajeva u velikoj mjeri ovisi o fenomenu koji se istražuje i odlukama istraživača. Pritom valja naglasiti da odluka o odabiru slučajeva treba biti informirana, odnosno istraživač koji provodi studiju slučaja treba poznavati procese uzorkovanja te odabrati slučajeve koji najbolje doprinose definiranoj svrsi i istraživačkim pitanjima koja se studijom slučaja nastoje istražiti. Često se u raspravama o studiji slučaja postavljaju pitanja o tome kako donijeti zaključke istraživanja temeljem istraživačkih nalaza koji su prikupljeni na jednom (jedinstvenom) slučaju te koliko je slučajeva dovoljno da bi istraživanje bilo valjano. S obzirom na kompleksnost ove strategije, na takva je pitanja gotovo nemoguće precizno odgovoriti. Međutim, dio odgovora leži u razumijevanju procesa generalizacije. U kvantitativnim istraživanjima generalizacija je statistička, što znači da omogućava donošenje zaključaka o nekoj populaciji temeljem istraživanja provedenog na reprezentativnom uzorku. Kvalitativna istraživanja sama po sebi ne teže uopćavanju rezultata, već su usmjerena na izučavanje pojedinca te nude dublji i posve kvalitativan opis fenomena koji istražuju (Milas, 2007.).

Yin (2007.) ističe da je statističku generalizaciju pogubno poimati kao prikladnu metodu uopćavanja rezultata u izradi studije slučaja jer slučajevi nisu jedinice uzorka, stoga se u kvalitativnim istraživanjima ne govori o statističkoj već o analitičkoj generalizaciji. Analitička generalizacija omogućava da se određeni niz rezultata generalizira s obzirom na neku širu teoriju, a ne na populaciju. Drugim riječima, prethodno razrađena teorija koristi se kao predložak koji treba usporediti s empirijskim rezultatima studije slučaja. Također valja istaknuti i pojam transferabilnosti koji označava jedan od načina generalizacije, a bazira se na pretpostavci da dubinski

³ Odabir uzorka kritičkih slučajeva najbolje se može razumjeti uz pomoć primjera iz istraživanja. Flyvbjerg (2006.) tako navodi primjer slučaja iz medicine u kojem se nastojalo istražiti je li medicinsko osoblje koje radi s organskim otapalima pretrpjelo moždana oštećenja. Umjesto odabira reprezentativnog uzorka svih klinika koje su koristile organska otapala, odabrana je jedna klinika u kojoj su ispunjeni svi sigurnosni propisi o čistoći, kakvoći zraka i slično. Ovaj model klinike postao je kritičan slučaj te je omogućio donošenje sljedećih pretpostavki: ako su oštećenja mozga povezana s organskim otapalima mogu naći u ovoj određenoj klinici, vjerojatno je da će isti problem postojati i u drugim klinikama koje su manje pažljive u poštivanju sigurnosnih propisa za organska otapala. Autor zaključuje da se putem ovog tipa strateškog izbora uzorka slučajeva može uštedjeti vrijeme i novac u istraživanju određenog problema.

opisi slučajeva omogućavaju da se zaključci o tom slučaju primijene na druge (slične) slučajeve. Ipak, valja istaknuti da su u pokušaju preciziranja »dovoljnog« broja slučajeva, neki autori nastojali odrediti optimalan broj slučajeva koje treba uvrstiti u studiju pa tako, primjerice, Creswell (2007.) procjenjuje da je optimalno odabrati 4 do 5 slučajeva s obzirom da je to najčešći odabir istraživača koji provode studiju slučaja, dok neki, primjerice Eisenhardt (1989.), smatraju da studije koje uključuju 4 do 10 slučajeva mogu pružiti dobru osnovu za analitičku generalizaciju.

U zaključku ovog poglavlja valjalo bi se još jednom prisjetiti smjernice koja sugerira da treba težiti odabiru slučaja (ili više njih) koji će istraživaču omogućiti da najviše sazna o fenomenu koji istražuje (Stake, 1995.). Dakle, uspjeh odabira slučajeva nije uvjetovan brojem odabranih slučajeva, već kvalitetom odabira slučajeva uz pomoć kojih će se proučavani fenomen moći opisati u cijelosti. Pritom svaki slučaj treba imati svrhu unutar općeg okvira istraživanja (Yin, 2007.). Osim toga, metodolozi koji se bave studijom slučaja ističu da ne treba zanemariti još jedan vrlo značajan faktor u procesu odabira slučajeva, a to je dostupnost istraživača. Studija slučaja može zahtijevati iznimno velike resurse i vrijeme potrebno za provedbu, što može biti izvan mogućnosti jednog neovisnog istraživača (Yin, 2007.), tako da odluka o broju slučajeva svakako treba biti promišljena u kontekstu svrhe i cilja istraživanja, ali i u kontekstu resursa (materijalnih, ljudskih) koji su za istraživanje predviđeni.

METODE I TEHNIKE PRIKUPLJANJA PODATAKA O SLUČAJU

Kada istraživač ima jasnu viziju o tome što predstavlja slučaj njegova istraživanja te kako će do njega doći, valja pristupiti odabiru metoda, odnosno načina prikupljanja podataka o tom slučaju. U studiji slučaja, s obzirom na vrste izvora podataka, mogu se prikupljati i analizirati dokumentacijski izvori (pisma, priopćenja, zapisnici, novinski članci, dnevници) i arhivski zapisi (službene evidencije, popisi imena), mogu se provoditi intervjui, opažanja, ali i proučavanja fizičkih artefakata kao što su, primjerice, tehnološke naprave, alati, instrumenti ili umjetnička djela (Yin, 2007.). S obzirom na kvalitativnu prirodu studije slučaja, tri metode koje se najčešće koriste u istraživanjima slučaja su intervjuiranje, opažanje i analiza sadržaja (Simons, 2012.). Intervjui se, s obzirom na osnovni pristup u prikupljanju informacija, dijele na strukturirane, polustrukturirane i nestrukturirane, a vrlo često je u istraživanjima zastupljena primjena polustrukturiranih intervjua budući da predstavljaju »zlatnu sredinu« u omjeru kontrole i slobode postavljanja istraživačkih pitanja. Nadalje, znanstveno opažanje podrazumijeva sustavno i objektivno opažanje koje se odvija u jasno određenim uvjetima, a rezultati se bilježe prema unaprijed utvrđenim pravilima (Milas, 2007.). S obzirom na stupanj uključenosti istraživača, moguće je razlikovati

opažanje bez uključivanja istraživača te opažanje s uključivanjem istraživača (Milas, 2007.). Također, često korištena metoda je i analiza sadržaja koja se bazira na načelu kvantitativne i/ili kvalitativne analize pisanih materijala, ali i verbalnih, slikovnih, filmskih i drugih sličnih materijala čije razumijevanje omogućava rekonstrukciju vremenskog i logičkog slijeda prošlih događanja (Halmi, 2005.).

S obzirom da se u studiji slučaja nastoji dubinski pristupiti istraživanju nekog slučaja koristeći pritom kombinacije različitih teorija, metoda i tehnika istraživanja, može se zaključiti da je triangulacija osnovna karakteristika studije slučaja (Johansson, 2003.). Moguće je razlikovati četiri vrste triangulacije: (1) triangulacija podataka, pri čemu se podaci prikupljaju u različitim vremenima ili iz različitih izvora, (2) triangulacija istraživača, pri čemu različiti istraživači ili procjenitelji samostalno prikupljaju podatke o istom fenomenu i uspoređuju rezultate, (3) metodološka triangulacija, pri čemu se koriste višestruke metode prikupljanja podataka te (4) teorijska triangulacija, pri čemu se koriste različite teorije za tumačenje skupa podataka (Denzin, 1978., prema Wolfram Cox i Hassard, 2010.). Unutar svakog tipa triangulacije postoje različiti podtipovi. Tako, primjerice, metodološka triangulacija može uključivati različite kombinacije kvalitativnih i kvantitativnih istraživanja, a na taj se način problem istraživanja proučava iz više perspektiva, a ne samo kroz jednu, što omogućava njegovo bolje i dublje razumijevanje (Baxter i Jack, 2008.). Uz ove četiri, autorica Janesick (1994.) još ističe važnost interdisciplinarnе triangulacije koja omogućava sagledavanje i razumijevanje iskustva pojedinca kroz različite discipline (primjerice, sociologiju, antropologiju, povijest i sl.).

Prilikom planiranja triangulacije, kao i odabira metoda istraživanja, treba imati na umu informacije o tome hoće li odabrane metode prikupiti podatke koji trebaju odgovoriti na istraživačka pitanja, zatim koje su alternativne metode koje mogu ponuditi drugačije sagledavanje problema te koja kombinacija metoda može ojačati valjanost studije (Simons, 2012.). Tu se još jednom prepoznaje kompleksnost uloge istraživača i njegove odgovornosti u upravljanju procesom istraživanja. Može se zaključiti da istraživač koji želi provesti studiju slučaja treba imati znanja i kompetencije za primjenu različitih metoda istraživanja. To podrazumijeva i značajan istraživački rad koji posebice može biti zahtjevan u procesu pripreme različitih instrumenata istraživanja (za svaku pojedinu metodu) i provođenja istraživanja na terenu.

ODREĐIVANJE GRANICA SLUČAJA

Nakon što su donesene odluke o odabiru slučajeva te metodama kojima se prikupljaju podaci o slučaju, važno je uzeti u obzir i granice slučaja, odnosno definirati ograničeni sustav ili okvir unutar kojeg se slučaj istražuje (Miles i Huberman, 1994.; Simons, 2012.). Iako je dizajn studije slučaja često fleksibilan, ipak se preporuča

odrediti granice slučaja i to na način da se precizno odrede svi faktori (prostorni, vremenski, metodološki, teorijski) koji su važni za istraživanje nekog slučaja. Baxter i Jack (2008.) sugeriraju da je u određivanju granica slučaja posebice važno definirati elemente vremena i mjesta, aktivnosti te fizičkog i društvenog konteksta istraživanja. Uz prostorno i vremensko ograničenje studije, Elger (2010.) također ističe i teorijsko te metodološko ograničenje slučaja. Teorijsko ograničenje odnosi se na potrebu za eksplicitnom teorijskom konceptualizacijom predmeta i istraživačkih pitanja koja se trebaju istražiti. U svakoj fazi provođenja studije slučaja, od početnog nacрта studije pa do konačnog pisanja, istraživači trebaju nastojati razjasniti implikacije njihovog teorijskog pristupa za razumijevanje granica slučaja (Elger, 2010.). Definiranjem metodoloških ograničenja omogućava se da holistička analiza slučaja bude smještena u primjereni analitički okvir u kojem se slučaj proučava (Elger, 2010.). Ovdje se također potkrjepljuje važnost Thomasove (2011.) ideje određivanja subjekta i objekta slučaja budući da ovakvo precizno određenje slučaja ujedno omogućava i preciznije postavljanje granica slučaja.

VALJANOST I POUZDANOST STUDIJE SLUČAJA

Kao i u svakoj vrsti znanstveno-istraživačkog rada, prilikom provođenja studije slučaja valja voditi računa o zadovoljavanju kriterija valjanosti i pouzdanosti istraživanja koji u kvalitativnim istraživanjima imaju svoje specifične karakteristike. Neki istraživači (primjerice, Guba, 1981.; Guba i Lincoln, 1985.; Baxter i Jack, 2008.; McGloin, 2008.) u definiranju valjanosti ili vjerodostojnosti kvalitativnih istraživanja (eng. *trustworthiness*) polaze od četiri kriterija – kriterij istinitosti (eng. *truth value*); primjenjivosti (eng. *applicability*); dosljednosti (eng. *consistency*) i neutralnosti (eng. *neutrality*), a zadovoljavanjem ovih kriterija postiže se znanstvena rigoroznost istraživanja. Na sličnom tragu je i Yin (2007.) koji navodi da u razradi nacрта studije slučaja treba maksimizirati četiri uvjeta koja se odnose na kvalitetu dizajna – konstruktna, unutarnja i vanjska valjanost te pouzdanost istraživanja. Yin (2007.) najveći prostor posvećuje konstruktnoj valjanosti, koja podrazumijeva formiranje konkretnih operacionalnih mjera za istraživane koncepte, odnosno slučajeve. Konstrukti služe objašnjavanju procesa i pojava te u društvenim znanostima, za razliku od prirodnih, konstrukti mogu biti apstraktni. U tom smislu, za istraživački proces iznimno su važne jasne definicije konstrukata budući da se konstrukti mogu interpretirati i poimati na različite načine. Da bi se prilikom izrade strategije studije slučaja osigurala konstruktna valjanost, Yin (2007.) predlaže tri postupka. Prvo, predlaže korištenje višestrukih izvora podataka s obzirom da je mnogo veća vjerojatnost točnosti nekog nalaza ili zaključka ako je utemeljen na nekoliko različitih izvora informacija. Zatim predlaže održavanje lanca dokaza, a to je postupak koji se temelji na pretpostavci

da bi studija slučaja trebala slijediti logičan i jasan prikaz informacija koji kreće od početnih istraživačkih pitanja do zaključaka. Na kraju predlaže da bi se o izvješću o provedenoj studiji slučaja valjalo konzultirati sa stručnjacima te sa sudionicima istraživanja kako bi se sa sigurnošću moglo utvrditi jesu li zaključci i interpretacije istraživača valjani.

Nadalje, Yin (2007.) spominje unutarnju (logičku) valjanost koja se odnosi na provjeravanje uzročno-posljedičnih veza, a njezina je primjena značajna u fazi analize podataka, dok se vanjska valjanost odnosi na problem spoznavanja, odnosno poopćivanja nalaza studije slučaja izvan neposredne studije slučaja (Yin, 2007.).

Osiguravanje pouzdanosti u studiji slučaja Yin (2007: 52.) definira na sljedeći način: *»istraživač koji je slijedio iste postupke kakve je opisao prethodni istraživač i koji je iznova provodio istu studiju slučaja, doći će do istih nalaza i zaključaka«*. Pritom ističe da bi se pouzdanost mogla provjeriti ako se studija ponavlja na istom slučaju, a ne na replikaciji iste studije na drugom slučaju (Yin, 2007.). Pouzdanost studije slučaja može se zadovoljiti na način da se vodi računa o transparentnom dokumentiranju svih podataka studije (Gibbert, Ruigrok i Wicki, 2008.). To bi značilo da prilikom osmišljavanja i provođenja istraživanja treba voditi računa o tome da se podaci pažljivo dokumentiraju, da se izrađuju baze podataka, da se evidentiraju bilješke značajne za proces istraživanja te da se u konačnom izvješću o provedenoj studiji slučaja čitatelje detaljno izvijesti o tome kako je studija provedena.

Nedvojbeno je da se prilikom planiranja i provođenja kvalitativne studije slučaja treba posvetiti jasnom i preciznom definiranju fenomena (slučaja), korištenju višestrukih izvora podataka i njihovom dokumentiranju, logičnom i jasnom slijedu prikupljanja i prikazivanja podataka i sl. Međutim, ovdje valja skrenuti pozornost na »kvantitativni« diskurs rasprave o valjanosti i pouzdanosti studije slučaja. Naime, iako se autor R. Yin etablirao kao jedan od značajnih stručnjaka za studiju slučaja, može se uočiti da kriteriji znanstvene rigoroznosti koje navodi, svojim nazivima impliciraju na procese kvantitativnih istraživanja, što nije neuobičajeno ako se uzme u obzir habitus samog autora (doktorat iz područja eksperimentalne psihologije). Kao što je istaknuto, ovako definirani kriteriji svakako mogu doprinijeti jasnoći i kvaliteti istraživanja, međutim u kvalitativnom nacrtu studije slučaja valja još jednom podsjetiti da se u središte procesa istraživanja smješta slučaj, a ne varijable istraživanja (Ragin, 1992., prema Thomas, 2011). Stoga još jednom valja skrenuti pozornost na različitosti u definiranju studije slučaja te uputiti buduće istraživače na kritički pristup u proučavanju literature koja se bavi metodologijom studije slučaja.

IZVJEŠTAVANJE O PROVEDENOJ STUDIJI SLUČAJA

S obzirom da studije slučaja mogu imati različitu svrhu te da je dizajn studije slučaja u velikoj mjeri fleksibilan, nije moguće sugerirati jedinstveni obrazac za izvještavanje o provedenoj studiji slučaja. Ipak, savjet je da studija slučaja treba imati jasan fokus, iscrpno prikazati podatke, treba biti locirana u socio-politički kontekst te treba objektivno i točno prikazati stavove i perspektive sudionika (Simons, 2012.). Studija slučaja može zainteresirati niz potencijalnih vrsta publike i stoga se smatra značajnim komunikacijskim sredstvom, a u skladu s tim, jezik izvještaja o provedenoj studiji treba biti prilagođen ciljanoj publici (Yin, 2007.). Simons (2012.) ističe da osim formalnih oblika izvještavanja, studija slučaja može, primjerice, biti prikazana u obliku dokumentarnog filma ili umjetničkih formi kao što su glazba ili dramska umjetnost.

Ipak, poštujući načela i formu znanstvenog istraživanja, prilikom provođenja, ali i izvještavanja o provedenoj studiji slučaja posebnu pozornost treba posvetiti izgradnji odnosa povjerenja sa sudionicima istraživanja. Također, valja voditi računa o povjerljivom postupanju s podacima istraživanja i poštovanju etičkih načela istraživanja. To je u primjeni ove strategije posebice važno s obzirom da se iscrpno i dubinski opisuju osobna iskustva pojedinaca. Istraživač stoga mora biti siguran da izvješće o provedenoj studiji neće naštetiti njezinim sudionicima.

ZAKLJUČAK

Iako studija slučaja predstavlja jednu od najčešće korištenih strategija u društvenim znanostima, istraživači još uvijek nemaju jedinstveni konsenzus oko brojnih pitanja o ovoj istraživačkoj strategiji (Yazan, 2015.). Ne postoji jedinstveni vodič o tome kako se konstruira nacrt studije slučaja te kako se studija slučaja provodi, stoga odgovor na pitanje što je u studiji slučaja strogo i precizno definirano, a što fleksibilno i pod utjecajem odluka istraživača predstavlja svojevrsni izazov.

Ipak, može se zaključiti da postoje dva važna »nefleksibilna« obilježja studije slučaja. Prvo, za razliku od drugih vrsta/strategija (kvalitativnih) istraživanja, studija slučaja nije metodološki izbor, već izbor onoga što se želi proučavati (Stake, 1995., prema Thomas, 2011.). Drugim riječima, bez obzira na način na koji odlučimo proučiti slučaj (analitički ili holistički, u cijelosti ili ponavljajućim mjerenjima), studiju slučaja ne definira izbor metoda (Thomas, 2011.). Drugo obilježje zajedničko je studiji slučaja i ostalim vrstama znanstvenih istraživanja, a odnosi se na poštivanje načela znanstvene rigoroznosti i načela etičnog postupanja u procesu planiranja, provedbe i izvještavanja o rezultatima istraživanja. Ovakvo razumijevanje studije slučaja predstavlja važan preduvjet njezinog uspješnog planiranja i provedbe, neovisno o specifičnostima pojedinih područja znanosti u okviru kojih se provodi.

Dizajn studije slučaja fleksibilan je kada je riječ o određivanju svrhe i cilja studije slučaja, odabiru (jednog ili više) slučajeva, odabiru metoda i tehnika prikupljanja podataka, određivanju granica slučaja te načinu izvještavanja o provedenoj studiji. S obzirom da je za studiju slučaja karakteristična metodološka triangulacija, u primjeni ove strategije posebice je važna istraživačeva sposobnost prilagodbe procesu istraživanja te poznavanje i primjena različitih metoda i instrumenta za prikupljanje podataka o slučaju. Stoga se nerijetko istraživači u kvalitativnim istraživanjima nazivaju francuskim nazivom *bricoleur* ili »majstor za sve«, što označava osobu koja može vješto i profesionalno ispuniti niz različitih zadataka (Porter, 2010.). Fleksibilnost studije slučaja također se očituje u materijalnim i ljudskim resursima koji mogu utjecati na odluke o provedbi i određivanju granica studije slučaja. Sve ove odluke mogu se unaprijed isplanirati, međutim ako je cilj studije slučaja dubinski i cjelovit opis i razumijevanje slučaja, tada je moguće da će se planirani tijek istraživanja mijenjati i prilagođavati u skladu s dobivenim istraživačkim nalazima. U tom kontekstu, važno je naglasiti da istraživač tijekom čitavog istraživačkog procesa treba imati jasnu viziju svrhe istraživanja te istraživačkih pitanja na koja se primjenom ove strategije nastoji odgovoriti.

Studija slučaja fleksibilna je jer uvelike ovisi o odlukama istraživača koji studiju provodi, stoga je važno još jednom apostrofirati značaj njegove uloge. Važno je da istraživač u ranoj fazi istraživanja preispita vlastita uvjerenja i očekivanja o slučaju kojim se bavi te da promisli o vlastitim opservacijskim vještinama koje su, uz verbalne i neverbalne komunikacijske vještine, ključne za provođenje studije slučaja (Porter, 2010.). Halmi (2013.) navodi da spoznaja o sebi i svojoj vlastitoj realnosti upućuje istraživača da prihvati perspektive »drugih«, tj. onih koje promatra i proučava pridržavajući se pritom etike i politike istraživanja. Na tom tragu, zaključak je da istraživač prvo treba odgovorno procijeniti vlastite istraživačke kapacitete, a zatim utvrditi je li studija slučaja strategija koja, u odnosu na druge strategije, donosi više prednosti ili pak donosi brojne izazove koji mogu biti prepreka njenoj uspješnoj provedbi.

LITERATURA

1. Aaltio, I. & Heilmann, P. (2010). Case Study as a Methodological Approach. In: Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (eds.), *Encyclopedia of Case Study Research*. Thousand Oaks: SAGE publications, 67-77.
2. Adelman, C. (2010). Chicago School. In: Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (eds.), *Encyclopedia of Case Study Research*. Thousand Oaks: SAGE publications, 141-144.
3. Ajduković, M. (2015). Kako izvještavati o kvalitativnim istraživanjima? Smjernice za istraživače, mentore i recenzente. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (3), 345-366. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i2.58>

4. Bassey, M. (1999). *Case study research in educational settings*. Buckingham, Philadelphia: Open University Press.
5. Baškarada, S. (2014). Qualitative case study guidelines. *The Qualitative Report*, 19 (40), 1-18.
6. Baxter, P. & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The Qualitative Report*, 13 (4), 544-559.
7. Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2012). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (4th edition)*. Thousand Oaks: SAGE publications.
8. Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (2nd edition)*. Thousand Oaks: SAGE publications.
9. Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative (4th edition)*. Boston: Pearson Education.
10. Čaldarović, O. (1984). Kvalitativna metodologija čikaške sociološke škole. *Revija za sociologiju*, 14 (3-4), 215-224.
11. Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, 14 (4), 532-550.
12. Eisenhardt, K. M. & Graebner, M. E. (2007). Theory building from cases: Opportunities and challenges. *Academy of Management Journal*, 50 (1), 25-32. <https://doi.org/10.2307/20159839>
13. Elger, T. (2010). Bounding the Case. In: Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (eds.), *Encyclopedia of case study research*. Thousand Oaks: SAGE publications, 56-59.
14. Elman, C., Gerring, J. & Mahoney, J. (2016). Case study research: Putting the quant into the qual. *Sociological Methods and Research*, 45 (3), 375-391. <https://doi.org/10.1177/0049124116644273>
15. Fidel, R. (1984). The case study method: A case study. *Library and Information Science Research*, 6 (3), 273-288.
16. Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*, 12 (2), 219-245.
17. Flyvbjerg, B. (2011). Case study. In: Norman, K. N. & Lincon, S. Y. (eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research*, Thousand Oaks: SAGE publications, 301-316.
18. Gibbert, M., Ruigrok, W. & Wicki, B. (2008). What passes as a rigorous case study? *Strategic Management Journal*, 29 (13), 1465-1474. <https://doi.org/10.1002/smj.722>
19. Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1985). Establishing trustworthiness. *Naturalistic Inquiry*, 289, 331-340.
20. Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Technology Research and Development*, 29 (2), 75-91.
21. Halmi, A. (2005). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

22. Halmi, A. (2013). Kvalitativna istraživanja u obrazovanju. *Pedagogijska istraživanja*, 10 (2), 203-217.
23. Hetherington, L. (2013). Complexity thinking and methodology: The potential of complex case study for educational research. *Complicity*, 10 (1/2), 71.
24. Hyett, N., Kenny, A. & Dickson-Swift, V. (2014). Methodology or method? A critical review of qualitative case study reports. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 9 (1), 23606. <https://doi.org/10.3402/qhw.v9.23606>
25. Janesick, V. J. (1994). The dance of qualitative research design: Metaphor, methodolatry, and meaning. In: Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (eds.), *Handbook of qualitative research*, Thousand Oaks: SAGE Publications, 209-219.
26. Johansson, R. (2003). Case study methodology. A key note speech at the International Conference *Methodologies in Housing Research*, Stockholm, 22-24.
27. Jožanc, N. (2015). Studija slučaja u komparativnoj politici. *Politička misao*, 52 (3), 35-58.
28. McGloin, S. (2008). The trustworthiness of case study methodology. *Nurse Researcher*, 16 (1), 45-55.
29. Merriam, S. B. (1988). *Qualitative research and case study applications in education. Revised and expanded from case study research in education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
30. Merriam, S. B. (2002). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
31. Milas, G. (2007). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
32. Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (2nd edition)*. London: SAGE publications.
33. Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (2010). *Encyclopedia of case study research*. Thousand Oaks: SAGE publications.
34. Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Beverly Hills: SAGE publications.
35. Petty, N. J., Thomson, O. P. & Stew, G. (2012). Ready for a paradigm shift? Part 2: Introducing qualitative research methodologies and methods. *Manual Therapy*, 17 (5), 378-384.
36. Porter, M. (2010). Researcher as Research Tool. In: Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (eds.), *Encyclopedia of case study research*. Thousand Oaks: SAGE publications, 809-810.
37. Ragin, C. C. & Becker, H. S. (eds.) (1992). *What is a case?: Exploring the foundations of social inquiry*. Cambridge: University press.
38. Seawright, J. & Gerring, J. (2008). Case selection techniques in case study research: A menu of qualitative and quantitative options. *Political Research Quarterly*, 61 (2), 294-308. <https://doi.org/10.1177/1065912907313077>

39. Shen, Q. (2009). Case study in contemporary educational research: Conceptualization and critique. *Cross-cultural Communication*, 5 (4), 21.
40. Simons, H. (2012). *Case study research in practice*. London: SAGE publications.
41. Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks: SAGE publications.
42. Starman, A. B. (2013). The case study as a type of qualitative research. *Journal of Contemporary Educational Studies*, 64 (1), 28-43.
43. Swanborn, P. (2010). *Case study research: What, why and how?* London/ Thousand Oaks/New Delhi/Singapore: SAGE publications.
44. Thomas, G. & Myers, K. (2015). *The anatomy of the case study*. London/Thousand Oaks/New Delhi/Singapore: SAGE publications.
45. Thomas, G. (2011). A typology for the case study in social science following a review of definition, discourse, and structure. *Qualitative Inquiry*, 17 (6), 511-521. <https://doi.org/10.1177/1077800411409884>
46. Wolfram Cox, J. & Hassard J. (2010). Triangulation. In: Mills, A. J., Durepos, G. & Wiebe, E. (eds.), *Encyclopedia of case study research*. Thousand Oaks: SAGE publications, 945-948.
47. Yazan, B. (2015). Three approaches to case study methods in education: Yin, Merriam, and Stake. *The Qualitative Report*, 20 (2), 134-152.
48. Yin, R. K. (1984). *Case study research: Design and methods (1st edition)*. Thousand Oaks: SAGE publications.
49. Yin, R. K. (2007). *Studija slučaja – dizajn i metode*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Ivana Miočić

University of Rijeka

Faculty of Humanities and Social Sciences

Department of Education

FLEXIBILITY OF CASE STUDIES: ADVANTAGE OR CHALLENGE FOR RESEARCHERS?

ABSTRACT

Case studies are a widely used research strategy employed in qualitative research. Having been applied for a long time in social sciences and considering the considerable number of scientific papers dealing with their epistemology, case studies are often discussed in terms of their status, (un)clear definition and application in the context of methods of social science research. The aim of this paper is to contribute to an understanding of this research strategy and to offer to the reader, the future researcher who wishes to conduct a case study, an overview of relevant authors and their views of processes typical for this strategy, which differs from other strategies mostly by the flexibility of its design. In addition to discussing challenges related to the definition for case study, the paper also deals with various principles for selecting cases, methods for collecting data about the case and determining case limits. The paper lists potential methods for ensuring the validity and reliability of case studies and offers advice on reporting about a conducted case study. Finally, the characteristics of case studies are described considering the criterion of flexibility while emphasising the role of the researcher conducting the study.

Keywords: case study, qualitative methodology, flexibility of case studies.

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.